

Nr 24.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående viss ändring av gällande lagstiftning rörande vårdnadsbefogenheten i fråga om barn i och utom äktenskap.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 43, vilken behandlats av första lagutskottet, ha fru *Nordgren* och herr *Hedlund* i Östersund yrkat, att riksdagen måtte för sin del vidtaga sådan ändring i gällande lagstiftning rörande vårdnadsbefogenheten i fråga om barn i och utom äktenskap, att barnens bästa tillgodoses i främsta rummet när fråga uppstår om förflyttning från fosterhem, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta härför erforderlig lagtext.

I fråga om de skäl, som motionärerna anfört till stöd för sitt yrkande, får utskottet hänvisa till motionen.

Bestämmelser om vårdnaden av barn i äktenskap finnas i lagen den 11 juni 1920 om barn i äktenskap (2—12 §§). Barnet står under föräldrarnas vårdnad till dess det fyllt 21 år eller ingått äktenskap. Dör en av föräldrarna, tillkommer vårdnaden den andre. Domstol kan förordna, att vårdnaden skall tillkomma allenast den ene av föräldrarna, därest den andre gör sig skyldig till grovt missbruk eller till grov försummelse vid vårdnadens utövande, eller om han är hemfallen åt missbruk av rusgivande medel eller för ett lastbart liv, eller om han till följd av frånvaro, sjukdom eller annan orsak är för längre tid förhindrad deltaga i vårdnaden. Inträffar fall, som nu sagts, i fråga om bägge föräldrarna, äger rätten överflytta vårdnaden på särskilt förordnad förmyndare. Särskilda regler gälla för det fall, att föräldrarna på grund av söndring leva åtskilda.

Enligt 2 § i lagen den 14 juni 1917 om barn utom äktenskap är för barn utom äktenskap modern vårdnadshavare, till dess barnet fyllt 21 år eller ingått äktenskap. Efter beslut av domstol kan vårdnaden överflyttas å fadern eller särskilt förordnad förmyndare, därest modern dör eller finnes ej vara lämplig förese barnet. Vårdnaden kan också överflyttas på fadern, om föräldrarna äro ense därom och fadern är lämplig.

Den omständigheten att barnet erhåller vård och fostran hos annan än den lagbestämda vårdnadshavaren medför enligt gällande rätt icke någon förändring beträffande den rättsliga vårdnaden. Detsamma är förhållandet, då enligt beslut av barnavårdsnämnd barnet skilts från föräldrahemmet eller då det intagits i straff- eller tvångsuppfostringsanstalt. Har särskilt beslut om vårdnadens överflyttning icke meddelats, återfår alltså vårdnadshava-

ren den fulla vårdnaden i den mån de av de faktiska förhållandena betingade inskränkningarna däri bortfalla. I vårdnaden ingår befogenhet att bestämma barnets vistelseort. Har barn överlämnats till fosterhem, äger följaktligen vårdnadshavaren när som helst återtaga detsamma, såframt barnet icke omhändertagits för skyddsuppfostran, i vilket fall det beror på barnavårdsnämnden eller vederbörande skolstyrelse när vårdnadshavaren ånyo skall kunna utöva sina rättigheter.

Den i motionen behandlade frågan om den rättsliga vårdnaden av fosterbarn har berörts av *socialvårdskommittén* i dess betänkande (IX) med utredning och förslag angående revision av lagstiftningen om barnavårdsanstalter och fosterbarnsvård (SOU 1944: 34). Kommittén har uttalat, att enligt dess mening erfarenheterna tydligt gäve vid handen, att en viss inskränkning borde ske av vårdnadshavarens rätt att förflytta barn, som överlämnats till fosterhem. För frågans lösning ansågo kommittén att man hade att välja mellan två vägar: antingen att införa ändrade regler angående överflyttande av den rättsliga vårdnaden eller att inskränka vårdnadshavarnas faktiska möjlighet att utöva vårdnadsbefogenheterna genom en utvidgning av institutet skyddsuppfostran. Kommittén, som inhämtat att de sakkunniga för kodifiering av ärvdabalken ämnade upptaga frågan till övervägande, har i anslutning härtill anfört, att om det skulle visa sig, att denna enligt nämnda sakkunnigas mening icke borde lösas genom ändring av reglerna angående vårdnads överflyttande, hade kommittén för avsikt att utan dröjsmål upptaga frågan till separat behandling och framlägga därav föranledda förslag.

Ärvdabalkssakkunniga ha i sitt den 29 juni 1946 avgivna betänkande med förslag till föräldrabalk upptagit frågan till undersökning (SOU 1946: 49 s. 93—96). De sakkunniga ha på anförda skäl funnit det knappast vara tillrådligt att i syfte att hindra en olämplig förflyttning av barn från fosterhem vidga möjligheterna att skilja föräldrarna eller den ene av dem från vårdnaden. Med hänvisning till de möjligheter som enligt lagen om samhällets barnavård funnes att genom skyddsuppfostran sätta den i vårdnaden ingående befogenheten att bestämma barnets vistelseort ur kraft, ha de sakkunniga uttalat, att det syntes naturligt att lösningen av det föreliggande spörsmålet att hindra en olämplig förflyttning av barn från fosterhem söktes genom en utvidgning av möjligheterna i detta hänseende.

Över ärvdabalkssakkunnigas förslag till föräldrabalk ha efter remiss avgivits yttranden av ett flertal myndigheter och sammanslutningar. Utskottet har beretts tillfälle att taga del av dessa yttranden. Den av de sakkunniga berörda frågan angående vårdnaden av fosterbarn har upptagits till ingående behandling i flera yttranden. I en del av dessa har förordats en sådan ändring av bestämmelserna om vårdnadens överflyttning, att vårdnaden må kunna frånhändas vårdnadshavaren för att hindra denne att i strid mot barnets bästa taga barnet från det fosterhem där det vistas. I

andra yttranden har däremot frågan ansetts böra lösas efter den av de sakkunniga antydda linjen eller genom en utvidgning av möjligheterna att sätta den i vårdnaden ingående befogenheten att bestämma barnets vistelseort ur kraft.

Utskottet. Enligt gällande lag bli föräldrar, som frivilligt lämnat sitt barn till fosterhem, icke därigenom berövade rätten att bestämma över barnets person. De ha sålunda möjlighet att, när helst de så önska, taga barnet från fosterhemmet, och denna rätt äga de alldeles oavsett huruvida i det enskilda fallet en förflyttning från fosterhemmet kan vara till skada för barnet. Har barnet omhändertagits för skyddsuppfostran, äro däremot föräldrarna be-tagna rätten att bestämma över barnet i här förevarande avseende. Föräldrarna, eller den av dem som har vårdnaden, kunna på grund av särskilda i lagen angivna omständigheter genom beslut av domstol skiljas från vårdnaden.

Denna de naturliga föräldrarnas rätt att, trots att barnet lämnats till fosterhem, bestämma över barnets person har — såsom framhålles i motionen — mången gång missbrukats. Föräldrar ha sålunda av oförstånd eller till och med av egoistiska skäl skilt barn från fosterhem, där det helst bort få stanna kvar. Barnavårdsmyndigheterna ha icke ägt någon befogenhet att inskrida och förhindra en olämplig förflyttning. Det har därför länge framstått som ett önskemål att få till stånd en sådan lagstiftning, att barnen beredas skydd mot att flyttas från ett fosterhem, när en sådan förflyttning skulle vara till skada för barnet. Motionen har också detta syfte, och utskottet vill uttala sin anslutning till detsamma.

På vilket sätt man bäst skall kunna skapa det här ifrågasatta skyddet för barnen mot olämpliga förflyttningar från fosterhem har såsom framgår av utskottets här ovan lämnade redogörelse varit föremål för delade meningar. Å ena sidan har gjorts gällande, att det mest ändamålsenliga vore att införa ändrade regler angående överflyttande av den rättsliga vårdnaden, och å andra sidan har förordats att genom ändringar i lagen om samhällets barnavård inskränka vårdnadshavarens faktiska möjlighet att utöva vårdnadsbefogenheterna i likhet med vad som sker vid skyddsuppfostran. Ärvdabalkssakkunniga ha i sitt betänkande med förslag till föräldrabalk uttalat sig för det senare alternativet, men i åtskilliga av de remissyttranden som avgivits över förslaget har detta ståndpunktstagande mött kritik, och det förra alternativet har i stället förordats.

Frågans lösning erbjuder otvivelaktigt avsevärda svårigheter, och med hänsyn härtill ser sig utskottet icke i stånd att — såsom i motionen yrkas — framlägga förslag till de lagändringar som erfordras. Så mycket mindre skäl härtill finnes för övrigt som Kungl. Maj:t inom en nära framtid vid prövning av ärvdabalkssakkunnigas förslag har att taga ställning till frågan. Icke heller anser sig utskottet böra uppdraga några riktlinjer för dennas lös-

ning. En noggrann avvägning måste ske av de olika intressen som beröras, och hänsyn till barnen måste därvid sättas i främsta rummet.

Enligt utskottets uppfattning är emellertid en snar lösning av den föreliggande frågan så angelägen att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t synes böra hemställa härom.

Utskottet får därför hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att Kungl. Maj:t skyndsamt ville för riksdagen framlägga förslag till lagstiftning i syfte att bereda barn skydd mot flyttning från fosterhem till skada för barnet.

Stockholm den 18 april 1947.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Schlyter, Westman, Ekströmer*, Lindblom, Krügel* och Löthner, fru Sjöström-Bengtsson samt herr William Ohlsson;

från andra kammaren: herrar Rylander, Gezelius, Hedlund i Östersund, Werner, Olsson i Mellerud, Berg, Lindberg och Jonsson i Skutskär.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Iduns tryckeri, Esselle ab. Stockholm 1947
716550